

ELS PROCESSOS DE TREBALL I ELS RISCOS PSICOSOCIALS

Les noves formes d'organització del treball que afecten tant a l'ambient físic com als processos de treball i altres aspectes organitzatius de les empreses, tenen també una gran repercussió sobre les relacions humanes dels treballadors i, estan generant l'aparició de riscos laborals no gaire considerats fins ara.

En l'evolució del treball històricament s'ha tingut en compte el desenvolupament tecnològic i la competitivitat del mercat, i generalment s'ha oblidat que el treball està desenvolupat per persones amb unes capacitats, motivacions i expectatives individuals específiques. En el primer cas, els riscos generats per la evolució tecnològica solen donar lloc a problemes d'integritat física i en general són evidents i pròxims (accidents laborals); en el segon, els riscos generen problemes en les relacions humanes entre treballadors, no són tant evidents ni tan pròxims i, per tant són difícils de prevenir.

Els riscos psicosocials formen part dels anomenats "riscos emergents", tan importants o més que qualsevol dels riscos més coneguts o clàssics (seguretat i higiene) i com aquests tenen l'origen en unes condicions de treball deficientes, en aquest cas, organitzatives. La rellevància que van adquirint aquests nous riscos, el seu continu creixement i la dificultat de la seva identificació i prevenció fa que cada cop tinguin més importància en l'estratègia preventiva de les organitzacions¹

ELS FACTORS DE RISC PSICOSOCIAL

El concepte de "factores de risc psicosocials" fa referència a aquelles condicions que es troben presents en una situació laboral i que estan directament relacionades amb l'organització, el contingut del treball i la realització de la tasca. Si aquestes condicions de treball són desfavorables, poden donar lloc a l'aparició d'actituds i conductes inadequades en el desenvolupament d'aquest treball i conseqüentment afectar tant a la salut del treballador (física, psíquica o social) com al desenvolupament del treball.

L'Agència Europea per a la Seguretat i Salut en el Treball, definí l'any 2002 els "riscos psicosocials" com els *aspectes de disseny, organització i gestió del treball, així com del context social i medi ambiental que poden causar un dany psicològic, social o físic en el treballador*. Per la seva banda, **l'OMS** té en compte també aquest concepte en considerar que salut no és només l'absència de malaltia, si no una situació de benestar físic, psíquic i social.

En l'àmbit dels aspectes psicosocials no es fàcil establir relacions tan clares i directes entre causes i conseqüències com en altres àmbits de la prevenció. Algunes de les raons són que en aquí tenen gran importància les característiques individuals del treballador (competències, habilitats i coneixements de la tasca) i que els seus efectes poden manifestar-se diferits en el temps.

Així, davant una determinada situació psicosocial adversa, no tots els treballadors tenen les mateixes reaccions. Certes característiques pròpies del treballador (personalitat, expectatives,

¹ Successives Enquestes Nacionals de Condicions de Treball realitzades per l' Institut Nacional de Seguretat i Higiene en el Treball del Ministeri de Treball, confirmen que l'entorn organitzatiu del treball es l'àmbit on es dona un major creixement dels riscos laborals.

vulnerabilitat, capacitat d'adaptació, ..) determinaran la tipologia i magnitud de les seves reaccions i de les conseqüències que patirà. La capacitat d'adaptació a més a més és limitada i, l'efecte sinèrgic o additiu dels factors de risc psicosocial sobre la persona va minant la seva capacitat de resistència, de forma que, a vegades un aspecte sense importància desencadena la reacció en la persona. Per tant, aquestes característiques personals tenen un paper cabdal en la generació de problemàtica de tipus psicosocial.

També s'ha de tenir en compte que la percepció i valoració que un col·lectiu de treballadors té sobre certes condicions psicosocials que es donen en el seu treball es realitza a partir del supòsit que: *"la realitat psicosocial fa referència no tant a les condicions que es donen objectivament, sinó a com són percebudes i experimentades per l'individu"*. Per tant, per a la valoració de la realitat psicosocial es fa necessària la informació subjectiva proporcionada pels treballadors.

Les conseqüències que unes condicions psicosocials desfavorables poden tenir sobre el desenvolupament del treball són: *l'absentisme, el presentisme, la disminució del rendiment o de la qualitat del servei, l'augment de la conflictivitat laboral, etc.*

Les conseqüències d'unes condicions psicosocials desfavorables sobre la salut o el benestar del treballador poden ser: *l'estrès, la insatisfacció laboral, els problemes de relació, la desmotivació laboral, ...*

"L'estrès relacionat amb el treball és el conjunt de reaccions emocionals, cognitives, fisiològiques i del comportament a certs aspectes adversos o nocius del contingut de l'organització o de l'entorn de treball. És un estat que es caracteritza pels nivells d'excitació i d'angoixa, amb la sensació freqüent de no poder fer front a la situació"

Guia sobre l'estrès relacionat amb el treball
Comissió Europea 1999

Actualment es disposa de nombroses evidències científiques que confirmen que l'exposició als factors de risc psicosocial afecten la salut. A curt termini es manifesta, tal com s'ha indicat, a través del que anomenem estrès, que inclou diversos aspectes de la salut física, mental i social. A llarg termini l'exposició als riscos psicosocials pot provocar alteracions cardiovasculars, respiratòries, immunitàries, gastrointestinals, dermatològiques, endocrinològiques, musculoesquelètiques i de la salut mental.

Així, es pot considerar que la prevenció dels riscos psicosocials està més orientada a la consecució de benestar personal i social dels treballadors i de la qualitat de les condicions de treball que no pas a la perspectiva clàssica de la seguretat d'evitar els accidents.

QUINS SÓN ELS FACTORS PSICOSOCIALS?

El **National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH)** d'EEUU², sense desestimar la importància dels factors individuals, ve reiterant que la nova concepció social del treball té una influència directa en la salut i la seguretat del treballador. L'enfocament del NIOSH, que coincideix amb el criteri mantingut pels investigadors i tècnics que treballen aquesta temàtica, presenta com a principals condicions de risc:

1. Factors relacionats amb el context del treball

1. **Cultura de l'organització:** falta de comunicació entre els diferents nivells jeràrquics, manca d'ajuda per a la resolució de problemes, manca de definició d'objectius..
2. **Paper (rol) de treball:** expectatives de treball no definides o difícils d'obtenir, excés de responsabilitats o funcions, actuacions contra la ètica professional.
3. **Seguretat i promoció laboral:** inseguretat en el treball, dificultat per al creixement laboral personal, manca de formació per assumir els canvis ràpids.
4. **Relacions interpersonals:** ambients socials deficientes, deficiències relacionals per al treball en equip, conflictes interpersonals.

2. Factors relacionats amb el contingut del treball

1. **Condicions ambientals:** condicions de treball desfavorables o perilloses: soroll, factors climàtics, treball amb substàncies tòxiques, ...
2. **Disseny dels treballs:** treballs amb elevats nivells de responsabilitat, repetitius, rutinaris, amb excessiva o reduïda càrrega de treball, falta de control del ritme de treball, ..
3. **Estil de direcció:** manca de participació dels treballadors en la presa de decisions, manca de comunicació i política desfavorable a la conciliació de la vida familiar, ..

AVALUACIÓ DELS FACTORS PSICOSOCIALS A LA UNIVERSITAT

La necessitat d'actuar a nivell dels riscos psicosocials és avui dia innegable i tant és així que la mateixa Unió Europea els va considerar l'any 2002 com susceptibles d'actuació prioritària en les seves *Noves estratègies sobre seguretat i salut laboral per al període 2002-2006* .

Des del punt de vista legal, les empreses tenen l'obligació³ de realitzar l'avaluació de riscos psicosocials i planificar la seva prevenció, a fi de protegir la salut dels seus treballadors; aquesta

² NIOSH (1999): Stress at Work. Publications Dissemination, núm. 99-101

³ Art. 16.2 de la Llei de Prevenció de Riscos Laborals, i apartat 4 de l'Acord Europeu sobre estrès laboral

intervenció sobre els riscos psicosocials, pot tenir alhora un impacte positiu en relació a l'augment de la qualitat, el rendiment del servei i la millora de les relacions humanes entre les treballadores i treballadors.

La Universitat com a organització compromesa amb la seguretat i salut de/ls les seves/seus treballadores i treballadors, planifica aquest estudi psicosocial. A més a més la Universitat, com tots els òrgans de l'administració pública, és des del punt de vista teòric, un tipus d'institució que per les seves característiques (condicions de treball, característiques de l'organització, tipus de tasca i complexitat de les relacions interpersonals), reuneix unes condicions "favorables" a la presència de determinats factors de risc psicosocial.

La via per garantir la seguretat i la salut dels seus treballadors en front als riscos psicosocials es la mateixa que per a qualsevol altre tipus de risc: la prevenció. La actuació preventiva implica actuar sobre **el contingut, la organització o l'entorn del treball** per intentar evitar o controlar el risc i, es du a terme mitjançant l'**avaluació de riscos** i l'adopció de mesures preventives.

Algunes Webs d'interès

<http://www.insht.es/portal/site/Insht>

http://www.gencat.cat/treball/departament/centre_documentacio/publicacions/seguretat_salut_laboral/guies/manual_riscos/psqcat21/index.html

http://www.navactiva.com/web/es/descargas/pdf/aslab/evaluacion_riesgos_psicosociales.pdf

<http://www.istas.ccoo.es/>

<http://www.ugt.es/slaboral/observatorio/indexbp.htm>